

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія економіко-математичних дисциплін і менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СТРАХОВІ ПОСЛУГИ

для студентів

спеціальності

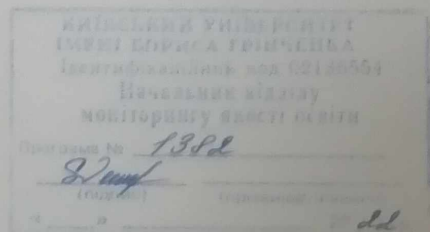
072 Фінанси, банківська справа та страхування

освітньої програми

Фінанси і кредит

освітньо-професійного ступеня

фаховий молодший бакалавр

Київ – 2022

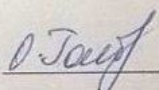
Розробник: Мельник Вікторія Володимирівна, викладач циклової комісії економіко-математичних дисциплін і менеджменту Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка

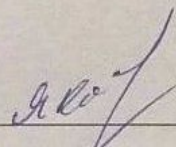
Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії економіко-математичних дисциплін і менеджменту

Протокол від «31» серпня 2022 р. № 4

Голова циклової комісії Вікторія КАЗАКОВА

Робочу програму перевірено
« » _____ 2022 р.

Заступник директора
з навчально-методичної роботи Оксана ГОЛОВЧАНСЬКА

Заступник директора з навчальної роботи Яніна КАРЛІНСЬКА

Пролонговано:

На 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол №__

На 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол №__

На 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол №__

На 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол №__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
	денна форма навчання
Вид дисципліни	Обов'язкова
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів / годин	3 / 90
Курс	3
Семестр	5
Кількість змістових модулів з розподілом:	3
Обсяг кредитів	3
Обсяг годин, в тому числі:	90
Аудиторні	42
Модульний контроль	6
Семестровий контроль	-
Самостійна робота	42
Форма семестрового контролю	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни є формування в майбутніх спеціалістів теоретичних знань та практичних навичок щодо комплексу зобов'язань страховика, які визначають поняття страхового продукту, а також передумови та супутні обставини виконання цих зобов'язань.

Завдання курсу - сформулювати цілісне уявлення про потребу та сутність страхової послуги; обов'язковий та добровільний характер страхових послуг; правове забезпечення ринку страхових послуг; цивілізоване ставлення до особистого та колективного майна, власного здоров'я і життя, відповідальності перед третіми особами.

У студента повинні бути сформовані такі предметні **компетентності**:

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності</i>		
ЗК-5	Здатність приймати обґрунтовані рішення	1 - 18
ЗК-7	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел	1 - 18
<i>Фахові компетентності</i>		
ФК-1	Базові знання наукових понять і методів, необхідних для розуміння принципів функціонування фінансової системи	1 - 6
ФК-5	Здатність аналізувати і оцінювати ефективність державної фінансової політики та міжбюджетних відносин	1 - 6
ФК-8	Знання механізму функціонування фінансового ринку	1 - 6
ФК-11	Вміння використовувати законодавчі та нормативні документи з питань оподаткування, кредитування, страхування	1 - 18
ФК-15	Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення	7 - 18
<i>Предметні компетенції</i>		
	знання теоретичних засад і методичного інструментарію здійснення страхової діяльності	1 - 6
	вміння використовувати математичний інструментарій для дослідження економічних процесів, розв'язання прикладних економічних завдань в сфері страхування	7 - 18
	вміння складати статистичну звітність, передбачені стандартами бухгалтерського обліку і законодавством України	7 - 18
	вміння виконувати контрольні функції у сфері страхування	7 - 18
	знання особливостей страхування майна і відповідальності підприємств	7 - 12

	знання основних умов страхування майна фізичних осіб, особливості страхування відповідальності громадян	7 - 12
	вміння визначати коло суб'єктів страхових відносин, їх права та обов'язки, коло об'єктів страхування, винятки та застереження	7 - 18
	вміння групувати страхові ризики, визначати страхову оцінку об'єкту страхування	3
	вміння розраховувати страхові тарифи для страхування життя, встановлювати страхову суму та страхове відшкодування для різних видів страхових послуг	7 - 18
	вміння пояснювати порядок дій при настанні страхового випадку	7 - 18
	вміння захищати свої права як страхувальника при порушенні умов страхової послуги	7 - 18

3. Результати навчання за дисципліною

У студента повинні бути сформовані такі **предметні компетентності**:

- застосовує професійно-профільованих знань у фінансовій сфері відповідно до видів роботи (ПРН-1);
- використовує професійно-профільованих знань і навичок щодо функціонування системи страхування (ПРН-10);
- здатен ефективно та самостійно діяти у нестандартних ситуаціях, використовуючи набуті фахові знання (ПРН-18);
- застосовує компетентностей, набутих при вивченні спеціалізованих фахових дисциплін, в процесі розв'язання практичних задач (ПРН-19);
- самостійно вивчає та слідує за змінами в законодавчій базі України;
- аналізує фактори, що впливають на формування попиту на страхові послуги;
- пояснює порядок дій при настанні страхового випадку;
- виконує порівняльний аналіз довгострокового страхування життя та ризикових видів особистого страхування;
- демонструє уміння складати та здійснювати супровід страхової угоди;
- пояснює причини та чинники, що стримують розвиток страхування життя в Україні;
- визначає страхові суми та страхове відшкодування при страхуванні майнових ризиків та відповідальності;
- визначає страхові суми та страхове відшкодування при страхуванні кредитних та фінансових ризиків;
- визначає коло суб'єктів страхових відносин, їх права та обов'язки, коло об'єктів страхування, винятки та застереження.
- використовує методику розрахунку збитків та відшкодування при добровільному та обов'язковому страхуванні майна;
- пояснює методику розрахунку страхових тарифів для страхування життя, встановлює страхову суму та страхове відшкодування для різних видів страхових

послуг;

- складає перелік майна громадян, що покривається і не покривається страховим захистом;
- визначає вартісні параметри страхових послуг, що захищають майнові інтереси власників майна;
- демонструє здатність захистити свої права як страхувальника при порушенні умов страхової послуги.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт			
		Аудиторна			Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	
Змістовий модуль 1. Страхування і його місце в управлінні ризиками					
Тема 1. Сутність, принципи та роль страхування	4	2			4
Тема 2. Класифікація страхування	4	2			
Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання	5	2			6
Тема 4. Страхова організація	5		2		
Тема 5. Порядок укладання та ведення страхової угоди	5		2		6
Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності	5	2			
Модульний контроль	2				
Разом	30	8	4		16
Змістовий модуль 2. Особисте та майнове страхування					
Тема 7. Страхування життя та пенсій	4	2			4
Тема 8. Страхування від нещасних випадків	4	2			
Тема 9. Медичне страхування	4		2		4
Тема 10. Страхування майна юридичних та фізичних осіб	6	2	2		
Тема 11. Страхування транспортних засобів та вантажів	6	2	2		4
Тема 12. Страхування кредитних та фінансових ризиків	4		2		
Модульний контроль	2				
Разом	30	8	8		12
Змістовий модуль 3. Страхування відповідальності. Основи фінансової діяльності страховика					
Тема 13. Страхування загальної цивільної відповідальності	5	2			6
Тема 14. Страхування відповідальності на транспорті	5	2			
Тема 15. Перестрахування	4		2		4
Тема 16. Визначення страхових тарифів	6	2	2		
Тема 17. Доходи, витрати та прибуток страховика	4		2		4
Тема 18. Фінансова надійність страховика	4		2		
Модульний контроль	2				
Разом	30	6	8	0	14
Усього	90	22	20	0	42

*з урахуванням модульних контрольних робіт (6 год.)

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Страхування і його місце в управлінні ризиками

Тема 1. Сутність, принципи та роль страхування.

Сутність страхової послуги. Ліцензування страхової діяльності як необхідна умова реалізації страхових послуг. Значення маркетингу в основній діяльності страхових компаній. Страхові посередники в системі реалізації страхових послуг. Особливості реалізації страхових послуг.

Ключові слова: страхова послуга, ліцензія, страховий маркетинг, брокер, агент.

Література: [1, 2].

Тема 2. Класифікація страхування.

Класифікація страхування: за об'єктами страхування, за формами проведення страхування, за сферами діяльності або спеціалізацією страховика, за родом небезпеки страхових ризиків, за статусом страхувальника, за статусом страховика.

Ключові слова: особисте страхування, майнове страхування, страхування відповідальності, обов'язкове страхування, добровільне страхування.

Література: [2, 3].

Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання.

Поняття ризику та його основні характеристики. Види ризиків та їх оцінка. Управління ризиком. Тарифна ставка: структура та методи розрахунку.

Ключові слова: ризик, ризик-менеджмент, страховий ризик, страховий тариф, страховий платіж, страхова сума, страхова оцінка, ступінь ризику.

Література: [1, 2, 3].

Тема 4. Страхова організація.

Місце страхових компаній у ставленні та розвитку страхового ринку. Види страхових компаній і порядок їх створення. Стратегія страхової компанії. Організаційна структура страхової компанії. Ресурси страхової компанії. Органи управління страховою компанією та їхні функції. Об'єднання страховиків та їхні функції.

Ключові слова: страховик, страхувальник, ліцензія, страховий ринок, страхова компанія.

Література: [1, 2].

Тема 5. Порядок укладання та ведення страхової угоди.

Страхова угода та її основні етапи. Заява про страхування: форма подання, зміст, значення. Психологічна і фізична небезпека у страхуванні. Договір страхування та його зміст, взаємозв'язок з правилами страхування. Договір страхування і страховий поліс: співвідношення між ними. Страховий сертифікат. Дії страхувальника при настанні страхової події. Дії страховика щодо розслідування характеру і розмірів збитків.

Ключові слова: угода, договір, поліс, сертифікат, заява.

Література: [2, 3].

Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності.

Правове забезпечення страхування. Структура, завдання та функції органів державного нагляду за страховою діяльністю. Страховий нагляд у країнах Європейського союзу. Напрямки вдосконалення державної політики в галузі страхування.

Ключові слова: закон, акт, органи державного нагляду.

Література: [1, 2].

Змістовний модуль 2. Особисте та майнове страхування

Тема 7. Страхування життя та пенсій.

Сутність, види, об'єкти й суб'єкти страхування життя. Страхові випадки, страхова сума й терміни страхування. Особливості окремих видів страхування життя.

Ключові слова: страхування життя, страхові випадки, страхова сума, страхування на випадок смерті, страхування на дожиття, страхування дітей до одруження.

Література: [2, 3, 4].

Тема 8. Страхування від нещасних випадків.

Поняття, страхові випадки, суб'єкти й об'єкти страхування. Обсяг страхової відповідальності страховика, страхова сума й строк страхування. Страхова премія й страхові тарифи. Порядок дій сторін договору страхування при страховому випадку. Організаційні форми й види страхування від нещасних випадків. Обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті.

Ключові слова: особисте страхування, нещасний випадок, індивідуальне страхування, колективне страхування.

Література: [2, 3, 4].

Тема 9. Медичне страхування.

Загальна характеристика медичного страхування та аналіз основних його систем. Форми медичного страхування. Програми добровільного медичного страхування деяких українських страхових компаній. Колективне медичне страхування. Умови медичного страхування осіб, що від'їжджають закордон.

Ключові слова: медична реформа, ургентна (швидка) медична допомога, стаціонарне лікування, амбулаторно-поліклінічне лікування.

Література: [2, 3].

Тема 10. Страхування майна юридичних та фізичних осіб.

Предмети й об'єкти, страхові ризики й суб'єкти страхування. Обсяг страхової відповідальності страховика, страхова сума й строк страхування майна. Страхова премія й страхові тарифи. Порядок дій страховальника й страховика при страховому випадку. Порядок розрахунку розміру збитку й виплати страхового

відшкодування.

Ключові слова: майно фізичних осіб, майно фізичних осіб, страхові випадки.

Література: [2, 3].

Тема 11. Страхування транспортних засобів та вантажів.

Види й склад транспортних засобів, прийнятих на страхування. Страхові ризики, суб'єкти й об'єкти страхування транспортних засобів. Основні поняття й особливості страхування вантажів. Обсяг страхової відповідальності страховика, страхова сума й строк страхування. Страхова премія й страхові тарифи. Порядок дій страхувальника й страховика при страховому випадку. Порядок розрахунку розміру збитку й виплати страхового відшкодування.

Ключові слова: каско, карго, експедитор, страхове відшкодування, ДТП.

Література: [2, 3].

Тема 12. Страхування кредитних та фінансових ризиків.

Сутність та види страхування кредитних ризиків. Асортимент страхових послуг, які забезпечують страховий захист майнових інтересів кредиторів. Страховий захист фінансових ризиків. Страхування депозитів та формування системи депозитного страхування в Україні.

Ключові слова: депозит, кредит, інвестиції, заборгованість.

Література: [2, 3].

Змістовний модуль 3. Страхування відповідальності. Основи фінансової діяльності страховика

Тема 13. Страхування загальної цивільної відповідальності.

Юридичні поняття відповідальності та підстави для її страхування. Поліси страхування загальної цивільної відповідальності. Страхування відповідальності виробника за якість продукції, роботодавця, за екологічне забруднення. Обов'язкове страхування відповідальності власників собак. Обов'язкове страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності зброю.

Ключові слова: цивільна відповідальність, власники зброї, власники собак, якість продукції.

Література: [2, 3].

Тема 14. Страхування відповідальності на транспорті.

Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Страхування відповідальності перевізника вантажів.

Ключові слова: цивільна відповідальність, транспортний засіб, вантаж, експедитор.

Література: [2, 3].

Тема 15. Перестрахування.

Сутність перестрахування та його класифікація. Історія виникнення перестрахування. Функції перестрахування. Перестрахування, як основа

забезпечення фінансової стійкості страхових організацій. Види договорів перестрахування. Порядок здійснення перестрахувальних операцій. Посередники на страховому ринку.

Ключові слова: перестрахування, договір перестрахування, цедент, цесіонер, цесія.

Література: [1, 2].

Тема 16. Визначення страхових тарифів.

Суть, особливості та завдання актуарних розрахунків. Склад, структура та методика побудови страхових тарифів з майнового страхування. Види страхових внесків (премій, платежів). Показники актуарних розрахунків, що характеризують фінансову стійкість страхових операцій. Особливості актуарних розрахунків у страхуванні життя.

Ключові слова: актуарій, актуарні розрахунки, страховий тариф.

Література: [1, 2].

Тема 17. Доходи, витрати та прибуток страховика.

Склад та економічний зміст доходів страховика. Витрати страховика: їх склад і економічний зміст. Прибуток страховика та його розподіл. Порядок сплати страховиками податків. Розподіл та використання чистого прибутку страховика.

Ключові слова: дохід страховика, витрати страховика, прибуток страховика.

Література: [2, 3].

Тема 18. Фінансова надійність страховика.

Поняття фінансової надійності. Страхові резерви. Інвестиційна політика страховика. Оцінка платоспроможності страховика.

Ключові слова: страховий резерв, фінансова діяльність страховика, інвестиції.

Література: [2, 3].

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студента

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	4	4	4	4	3	3
Відвідування семінарських занять	1	2	2	4	4	4	4
Робота на семінарському занятті	10	2	20	4	40	4	40
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	3	15	3	15
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25
Разом			66		88		87
Максимальна кількість балів: 241							
Розрахунок коефіцієнта: 2,41							

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

№ з/п	Назватемі	Кількість годин	Кількість балів
1	Тема 1. Сутність, принципи та роль страхування. Тема 2. Класифікація страхування	4	5
2	Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання. Тема 4. Страхова організація	6	5
3	Тема 5. Порядок укладання та ведення страхової угоди. Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності	6	5
4	Тема 7. Страхування життя та пенсій. Тема 8. Страхування від нещасних випадків	4	5
5	Тема 9. Медичне страхування. Тема 10. Страхування майна юридичних та фізичних осіб	4	5
6	Тема 11. Страхування транспортних засобів та вантажів. Тема 12. Страхування кредитних та фінансових ризиків	4	5
7	Тема 13. Страхування загальної цивільної відповідальності. Тема 14. Страхування відповідальності на транспорті	6	5
8	Тема 15. Перестрахування. Тема 16. Визначення страхових тарифів	4	5
9	Тема 17. Доходи, витрати та прибуток страховика. Тема 18. Фінансова надійність страховика	4	5
Разом		42	45

Самостійна робота студента з курсу – це вид самостійної роботи студентів в групі, яка містить результати проектної діяльності в межах курсу та відображає рівень навчальної компетентності.

Мета самостійної роботи: самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст самостійної роботи: завершена проектна теоретично-практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі компетентностей, набутих під час лекційних та семінарських занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Шкала оцінювання самостійної роботи

Бали за виконання самостійної роботи	Значення оцінки
5	Високий рівень підготовки матеріалу з можливими, незначними недоліками
4	Достатньо високий рівень підготовки матеріалу, відповідь структурована, дано характеристику більшості елементів
3	В цілому добрий рівень підготовки матеріалу, відповідь структурована, дано характеристику незначній кількості елементів
2	Посередній рівень підготовки матеріалу, структура відповіді відсутня, дано характеристику певній частині елементів
1	Структура відповіді відсутня, дано характеристику незначній кількості елементів за вибором студента
0	Відсутність виконаного завдання, винесеного на самостійне опрацювання студента або абсолютна невідповідність матеріалу, що підготував студент, питанню винесеного на самостійне опрацювання

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Завдання модульних контрольних робіт у своїй сукупності охоплюють усі теми кожного модуля. Кількість варіантів кожного комплекту МКР – 5. Кожен варіант складається з трьох типів завдань: визначення понять (2 терміни в кожному варіанті), що оцінюються по 2,5 бали за кожен термін, аналіз та характеристика управлінських процесів (2 питання), що оцінюються по 5 балів за кожну правильну відповідь, ситуаційно-розрахункова задача – 10 балів.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Форма проведення семестрового контролю – залік.

Результати заліків оцінюються за стобальною шкалою відповідно до кількості набраних балів, і як правило, оголошуються на останньому семінарському занятті. Оцінка виставляється за умови, коли студент успішно виконав усі види робіт для проміжного контролю, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни. У разі невиконання окремих обов'язкових видів робіт з об'єктивних причин, студент повинен виконати їх і відзвітувати у строк до останнього семінарського заняття. Час та порядок виконання робіт і звітування визначає викладач. Якщо за результатами проміжного контролю під час вивчення навчальної дисципліни студент набрав менше ніж 35 балів, то для одержання заліку він має пройти повторний курс вивчення відповідної навчальної дисципліни.

Шкала оцінювання

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінно
B	82-89	Дуже добре
C	75-81	Добре
D	69-74	Задовільно
E	60-68	Достатньо
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу

7. Навчально-методична картка

Разом: 90 год., лекції – 22 год., семінарські заняття – 20 год., самостійна робота – 42 год., модульний контроль – 6 год.

Модулі	Назва модуля	Кількість балів за модуль	Теми лекцій	Теми семінарських занять	Самостійна робота	Види поточного контролю
Змістовий модуль I	Страховання і його місце в управлінні ризиками	66 балів	Тема 1. Сутність, принципи та роль страхування		15 балів	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)
			Тема 2. Класифікація страхування			
			Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання			
				Тема 4. Страхова організація		
				Тема 5. Порядок укладання та ведення страхової угоди		
Змістовий модуль II	Особисте та майнове страхування	88 балів	Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності		15 балів	Модульна контрольна робота 2 (25 балів)
			Тема 7. Страхування життя та пенсій			
			Тема 8. Страхування від нещасних випадків			
				Тема 9. Медичне страхування		
			Тема 10. Страхування майна юридичних та фізичних осіб	Тема 10. Страхування майна юридичних та фізичних осіб		
Змістовий модуль III	Страховання відповідальності. Основи фінансової діяльності страховика.	87 балів	Тема 11. Страхування засобів та транспортних вантажів	Тема 11. Страхування засобів та транспортних вантажів	15 балів	Модульна контрольна робота 3 (25 балів)
				Тема 12. Страхування кредитних та фінансових ризиків		
			Тема 13. Страхування загальної цивільної відповідальності			
			Тема 14. Страхування відповідальності на транспорті			
				Тема 15. Перестрахування		
			Тема 16. Визначення страхових тарифів	Тема 16. Визначення страхових тарифів	15 балів	
				Тема 17. Доходи, витрати та прибуток страховика		
				Тема 18. Фінансова надійність страховика		

8. Рекомендована література

Основна (базова):

1. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 №85/96-ВР. URL : www.zakon.rada.gov.ua/go/85/96-ВР
2. Говорушко Т.А. Страхові послуги. Навч. посіб. 3-є видання. К. : Центр учбової літератури, 2017. 344 с.
3. Горбач Л.М., Каун О.Б. Страхування. Навч. посіб. К.: «Кондор», 2011. 520с.
4. Плиса В.Й. Страхування: підруч. К. : Каравела, 2016. 471 с.

Додаткова:

5. Безугла В.О., Постіл І.І., Шаповал Л.П. Страхування: Навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2008. 582 с.
6. Внукова Н.М., Кузьминчук Н.В. Соціальне страхування: Кредитно-модульний курс. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 412 с.
7. Дема Д.І., Віленчук О.М., Демянюк І.В. Страхові послуги : навч. послуги / За заг. ред. Д.І. Деми. 2-е вид. перероб. та допов. К. : Алерта 2013. 526 с.
8. Осадець С.С., Артюх Т.М., Гаманкова О.О. та ін. Страхові послуги: Підруч. Кер. авт. кол. й наук. ред. проф. С.С. Осадець і доц.Т.М. Артюх. К. : КНЕУ, 2007. 464 с.
9. Ткаченко Н.В. Страхування. Практикум: навч. посіб. для самост. роботи студентів. К. : Ліра. К, 2009. 270 с.
10. Фисун В.І., Ярова Г.М. Страхування: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів : рек. МОНУ. К. : Центр учбової літератури, 2011. 227 с.
11. Фисун І.В., Ярова Г.М.. Страхування. Навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2011. 232 с.
12. Яворська Т.В. Страхові послуги: навч. посіб. К. : Знання, 2008. 350 с.